

درس فارغ فقه مضرت آیت الله مسینی بوشهری (دامت برکاته)

موضوع کلی: تتمه احکام غسل

تاریخ: ۲۹ آذر ۱۴۰۱

موضوع جزئی: اجزاء یا عدم اجزاء سایر اغسال [غیر جنابت] از وضو - نظر مرحوم امام (ره)

مصادف با: ۲۵ جمادی الاول ۱۴۴۴

جلسه: ۴۵

سال تحصیلی: ۱۴۰۱-۱۴۰۲

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

عرض شد که به نظر مرحوم امام خمینی (ره)، روایاتی که می‌گویند که وضو، قبل یا بعد از غسل لازم نیست، به عدم نیاز وضو برای تحقق ماهیت غسل اشاره دارند، اما عدم ضمیمه وضو به غسل، برای نماز، از نفی امام (ع) نسبت به وضوی قبل و بعد از غسل که در روایات مذکور، به آن اشاره شده است، استفاده نمی‌شود.

مرحوم امام (ره) کلامی را از مرحوم مرحوم صاحب جواهر (ره)^۱ نقل کرده است و آن را بسط داده و فرموده است که وضو در برطرف شدن حدث اکبر به وسیله غسل دخالت ندارد [، یعنی اگر کسی محدث به حدث اکبر شد و نیاز به غسل پیدا کرد، وضو در برطرف شدن حدث اکبر دخالت ندارد و خود غسل به تنهایی برای رفع حدث اکبر کفایت می‌کند] و انجام آن بر این وجه بدعت است، یعنی اگر وضو تحت این عنوان قرار بگیرد که در رفع حدث اکبر به وسیله غسل مؤثر است و گفته شود که رفع حدث اکبر به وسیله غسل به تنهایی محقق نمی‌شود، بلکه وضو نیز باید به غسل ضمیمه شود، بدعت است. پس در اینکه وضو در رفع حدث اکبر نقشی ندارد جای بحث نیست بنابراین، انجام دادن وضو بر این وجه، به این معنا که گفته شود که ماهیت غسل نیاز به وضو دارد، صحیح نیست.

به نظر می‌رسد که خود مرحوم صاحب جواهر (ره) [که مرحوم امام (ره) از ایشان نقل کرده است و بعد کلام ایشان را بسط داده است] نیز این کلام را از مرحوم علامه (ره) نقل کرده باشد. پس اصل کلام مرحوم صاحب جواهر (ره) نیز از مرحوم علامه (ره) است.

پس، درست است که مرحوم امام (ره) کلام را از مرحوم صاحب جواهر (ره) نقل کرده است و آن را بسط داده است، ولی خود مرحوم صاحب جواهر (ره) نیز مطلب را از مرحوم علامه (ره) گرفته است که مرحوم علامه (ره) در مختلف الشیعة فرموده است که معنای اجزای غسل که در روایات آمده است، ساقط کردن تعبّد به غسل کردن با انجام آن است، یعنی مکلف از ناحیه شارع متعبّد به این است که غسل کند و معنای اجزای غسل این است که اگر مکلف غسل کند، آن تعبّدی که باید در خارج صورت می‌گرفت، انجام شده است و وظیفه او ساقط شده است. پس، اگر مکلف غسل کند، تعبّد به غسل از او ساقط می‌شود و این غسل به وضو نیاز ندارد، اما معنای اجزاء غسل این نیست که این غسل از وضوی برای نماز نیز کفایت کند.^۲

۱. محمد حسن، نجفی، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام، ج ۳، ص ۲۴۵.

۲. علامه حلی، مختلف الشیعة فی أحكام الشریعة، ج ۱، ص ۳۴۲.

پس مستند کلام مرحوم امام (ره)، کلام مرحوم صاحب جواهر (ره) است و مستند کلام مرحوم صاحب جواهر (ره)، کلام مرحوم علامه (ره) است و خروجی کلام هر سه بزرگوار این است که ماهیت غسل به وضو نیاز ندارد و مجزی بودن غسل به این معناست که غسل، ماهیةً به وضو نیاز ندارد و مجزی بودن غسل به این معنا نیست که غسلی که انجام می‌شود از وضوی نماز نیز مجزی است. پس ادعای مرحوم امام (ره) و پیروان ایشان، این است که غیر از غسل جنابت، سایر اغسال؛ واجب باشند یا مستحب باشند، به تنهایی برای نماز کافی نیستند و حتماً باید وضو نیز به این اغسال ضمیمه شود.

اشکالات وارده بر نظر مرحوم امام (ره)

نظر مرحوم امام (ره) در دو بخش آمده است که بخش اول کلام ایشان قبلاً در ضمن هفت نکته، مورد بررسی قرار گرفت. اما بخش دوم کلام مرحوم امام (ره) مربوط به روایت موثقۀ عمار ساباطی است که در جلسه گذشته به آن اشاره شد و عرض شد که فضا و شرایط آن روز جامعه به گونه‌ای بوده است که افراد توهم کرده‌اند که ماهیت غسل برای تحقق، نیاز به وضو دارد و امام صادق (ع) فرموده است که وضو، قبل و بعد از غسل لازم نیست. مرحوم امام (ره) فرموده است که نفی وضو که در این روایت به آن اشاره شده است مربوط به ماهیت غسل است و به نماز ربطی ندارد لذا شخص باید برای نمازی که می‌خواهد بخواند وضو را نیز به غسل ضمیمه کند و بعد از غسل [غیر از غسل جنابت]، وضو بگیرد. پس به نظر مرحوم امام (ره)، روایت عمار ساباطی در مقام بیان این نکته نیست که غسل از وضوی نماز کفایت می‌کند، بلکه این روایت می‌خواهد بگوید که ماهیت غسل برای تحققش به وضو نیاز ندارد.

اشکالات بر بخش دوم نظر مرحوم امام (ره)

اولاً، احتمال دخالت وضو در تحقق ماهیت غسل، در آن زمان در میان مردم یک امر شایعی نبوده است که گفته شود که سؤال سائل به دخالت وضو در ماهیت غسل مربوط می‌شده است و پاسخ امام صادق (ع) نیز در همان راستا و مربوط به دخالت وضو در تحقق ماهیت غسل بوده است و ربطی به وضوی نماز نداشته است زیرا اثبات چنین مطلبی نیاز به دلیل دارد و دلیلی بر این مطلب [، یعنی توهم اینکه وضو در تحقق ماهیت غسل دخالت داشته است] وجود ندارد. بنابراین همه عامّه و اهل سنت به جز داوود ظاهری استحباب وضو، قبل یا بعد از غسل را قائل‌اند و در این صورت، لازم نبوده است که امام (ع) موضع بگیرد و بفرماید که وضو، قبل و بعد از غسل لازم نیست چون وضوی قبل یا بعد از غسل از نظر همه مردم مستحب بوده است، پس چنین توهمی [؛ مبنی بر دخالت یا عدم دخالت وضو در تحقق ماهیت غسل] در بین مردم وجود نداشته است و فقط شخصی به نام داوود ظاهری این مسأله را مطرح کرده است و بقیه عامّه استحباب وضو، قبل و بعد از غسل را بدون دخالت داشتن وضو در تحقق غسل، مطرح کرده‌اند لذا نیازی به فرمایش امام (ع)، مبنی بر اینکه قبل و بعد از غسل، وضو لازم نیست، نبوده است.

بنابراین، سخن مرحوم امام (ره) که فرموده است که روایات [دالّ بر عدم لزوم وضو، قبل و بعد از غسل] در صدد بیان مسأله نماز و لزوم یا عدم لزوم وضو برای نماز نیستند، بلکه در صدد بیان دخالت یا عدم دخالت وضو در تحقق ماهیت غسل می‌باشند، پذیرفته نیست زیرا در دخالت یا عدم دخالت وضو در تحقق ماهیت غسل، بحثی نبوده است چون همه عامّه غیر از داوود ظاهری معتقد بوده‌اند که وضو، قبل یا بعد از غسل مستحب است بنابراین، نفی مذکور در روایات، به وضوی مربوط به ماهیت غسل نمی‌خورد، بلکه نفی، به وضوی مربوط به نماز می‌خورد و لذا سخن مرحوم امام (ره)؛ مبنی بر اینکه ضمیمه وضو به سایر اغسال، برای نماز لازم است، پذیرفته نیست چون روایات، وضوی برای نماز را نفی کرده‌اند.

ثانیاً، وجه ارتباط وضو و غسل و سؤال از لزوم وضو، قبل از غسل و بعد از غسل، در موثقه عمار، این است که هدف اصلی از غسل‌ها این است که غسل، جنبه مبیح برای نماز بودن دارد؛ به ویژه غسل‌هایی، مثل غسل حیض و استحاضه که زن بعد از غسل می‌خواهد نماز بخواند، پس در موثقه عمار نیز هدف اصلی از غسل، مبیح بودن غسل برای نماز است بنابراین، سؤال از لزوم وضو، قبل یا بعد از غسل صحیح است چون فلسفه اصلی غسل این است که شخص بتواند با آن، نماز بخواند لذا سؤال شده است که آیا وضو نیز باید به غسل ضمیمه شود تا شخص بتواند نماز بخواند یا نیازی به ضمیمه وضو به غسل نیست؟ امام (ع) فرموده است که وضو، قبل یا بعد از غسل لازم نیست، پس چون فلسفه اصلی غسل، جنبه مبیح بودن آن برای نماز است، جا دارد که از ضمیمه کردن یا ضمیمه نکردن وضو به آن غسل به منظور نماز خواندن، سؤال شود.

«الحمد لله رب العالمین»